

FORSVARETS BYGNINGS- OG ETABLISSEMENTSTJENESTE

FORSVAR FOR NATUREN

HOLSTEBRO ØVELSESPADS

EVALUERING AF DRIFTS- OG PLEJEPLAN **2003-2018**

Titel Holstebro Øvelsesplads, Evaluering af Drifts- og Plejeplan 2003-2018

Udgivelse Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2014

Udarbejdelse Dansk Natur Rådgivning og NIRAS A/S, Sandie Lykke Pedersen

Kvalitetssikring Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, Henrik Olsen og Kent Mosgaard

Godkendelse Chef for Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes Miljøafdeling, Boie Skov Frederiksen

Fotos Michael Sand, Henrik Olsen og Kent Mosgaard

Layout og produktion Rosendahls A/S, København

ISBN 978-87-92898-13-5

Internetversion Planen kan findes i elektronisk format på www.forsvaret.dk

INDHOLD

1. RESUMÉ	4	5. AKTIVITETSOVERSIGT FOR DE KOMMENDE 5 ÅR	24
2. INDLEDNING	6	5.1 Rydning	24
3. EVALUERING AF AKTIVITETERNE I PLANPERIODEN	8	5.2 Slåning	26
3.1 Militæranvendelse	9	5.3 Hedepleje	26
3.2 Naturbeskyttelse	10	5.4 Hydrologi	28
3.3 Publikumshensyn	19	5.5 Beplantning ud over drifts- og plejeplanen	30
3.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger	19	5.6 Invasive arter	30
4. OPSUMMERING AF STATUS FOR AKTIVITETER	20	6. REFERENCER	31
4.1 Militæranvendelse	20	7. BILAG	32
4.2 Naturbeskyttelse	21	7.1 Aktivitetskort	35
4.3 Publikumshensyn	23		
4.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger	23		

1. RESUMÉ

Drifts- og plejeplanen for Holstebro Øvelsesplads for perioden 2003-2018 er gennemgået og evalueret med henblik på at identificere tiltag, der er gennemført, samt tiltag der helt eller delvis mangler gennemførelse.

Der sker en løbende vedligeholdelse af terrænet som følge af øvelses-/uddannelsesaktiviteter. Denne omfatter bl.a. køreveje, bæltespør, mortérbane, afmærkninger m.m. Der er i drifts- og plejeplanen beskrevet flere tiltag, som endnu ikke er gennemført, bl.a. et projekteret depot, to overkørsler af Gryde Å, et nærkamphus m.fl. Den manglende udførelse begrundes blandt andet i ændrede uddannelsesmæssige behov.

Lyngheden er den mest udbredte naturtype på terrænet, og de forskellige hedearealer har meget varierende

status. Nogen er nyplejede og åbne, mens andre nærmest er forsvundet i træer og buske. Der har, navnlig de sidste 3-4 år, været foretaget større førstegangssrydninger af opvækst. De pågældende områder kræver en fortløbende plejeindsats, og denne er ikke gennemført konsekvent. Primo 2012 er der sket en omfattende plejeindsats med partielle afbrændinger af hedearealer på terrænet.

Hverken eksisterende eller planlagte vådområder er blevet prioriteret i planperioden. Kun ét vådområde, Bovtrup Sø, er velplejet og åbent og fremstår med parklignende omgivelser. De øvrige vådområder er under tilgroning med buske og træer, som for eksempel Ny Tammestrup Sø, samt de to vandhuller ved Mortérba-

nen. De planlagte fem nye vandhuller er ikke etableret. Øvelsesterrænets ådale er under tilgroning i pilevækster. Dette er i overensstemmelse med planen for de å-strækninger, der er udlagt til naturlig succession, mens de å-strækninger, der skal holdes åbne, helt mangler en plejeindsats.

Terrænets gravhøje synes generelt at være velholdte, især dem der er synlige i det åbne landskab. Her ses kun spredt genvækst af træer og buske, og afmærkning fremstår vedligeholdt.

Siden drifts- og plejeplanen blev udarbejdet, er skovdriften konverteret til at basere sig på principperne om naturnær skovdrift. Skovarealerne styres efter skovudviklingstyper og en lokalitetskortlægning, som blev gen-

nemført i 2010-2011. Driften af skovarealerne styres ved funktionsudbud og er ikke berørt yderligere i denne evaluering.

Øvelsesterrænet er åbent for publikum i de tidsrum, hvor der ikke foregår militære aktiviteter. Der er opsat oplysningsskilte ved indfaldsveje og etableret et system af ridentier af hensyn til brugerne.

Sammenfattende kan det her midt i planperioden konkluderes, at der stadig er væsentlige mangler, for at de planlagte pleje- og driftstiltag kan betragtes som gennemført.

I fugtige, næringsfattige biotoper som terrænets fugtige heder findes både hedelyng og klokkel yng.

2. INDLEDNING

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner er styret af 15-årige drifts- og plejeplaner. Udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for de enkelte terræner påhviler i dag Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste og sker med henvisning til *Bestemmelse om drifts- og plejeplaner* (FBE, 2011a).

For Holstebro Øvelsesplads er der godkendt en drifts- og plejeplan for perioden 1. december 2003 til 30. november 2018 (Miljøministeriet, et al. 2003). Denne benævnes herefter drifts- og plejeplanen. Planperioden er godt to tredjedele henne i forløbet, og det er ønskeligt med en evaluering af status for gennemførelsen.

Jævnfør retningslinjerne i den gældende drifts- og plejeplan skal anvendelsen af øvelsespladsen tilgodeses følgende forhold:

- *At terrænet er udlagt som militært uddannelsesområde, og derfor fortsat skal kunne opfylde forsvarets behov for uddannelsesaktiviteter/faciliteter.*
- *At den militære benyttelse sker under hensyntagen til landskabelige og biologiske værdier, som i drift- og plejeplanperioden søges fastholdt og udbygget. Dette opfyldes bl.a. gennem restriktioner for kørsel og andre øvelsesaktiviteter i særligt følsomme områder, samt naturplejetiltag.*
- *At den rekreative benyttelse sker i det omfang det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt og foreneligt med hensynet til de naturmæssige værdier.*

Disse skal realiseres på baggrund af en række planlagte aktiviteter. Nærværende gennemgang og evaluering af aktiviteter på øvelsespladsen er foretaget med udgangspunkt i den foreliggende drifts- og plejeplans planafsnit, som dækker en 15-årig planperiode.

Stenvad Hede.

Der er i planperioden udarbejdet et tillæg vedrørende hedeplejen på terrænet (FBE, 2000). I denne udpeges delområder med et behov for en snarlig plejeindsats. I nærværende evaluering behandles de to planer under ét. Der refereres entydigt til de afdelingsnumre, der er givet i drifts- og plejeplanens Bilag 1, Grundkort. Der er foretaget besigtigelser på terrænet i januar/februar 2012, i en periode med hård frost og et mindre snedække. Yderligere besigtigelse er foretaget medio juli 2012.

Evalueringen er gennemført af rådgiver Henrik Olsen, Dansk Natur Rådgivning, assisteret af biolog Sandie Lykke Pedersen, NIRAS A/S, Kasernemester Vagn Olesen og skovrådgiver Søren Berthold, Dansk Forst Produkt. De to sidstnævnte har et godt indblik i terrænets nuværende og hidtidige drift og pleje. Notatets struktur består af et resumé, der kort opridser

evalueringens hovedkonklusioner efterfulgt af nærværende introduktion. Derefter følger en mere grundig aktivitetsgennemgang af tiltagene i drifts- og plejeplanen. Alle aktiviteter er i notatet opdelt i emnerne *militæranvendelse*, *naturbeskyttelse* og *publikumshensyn*. Inden for hvert emne gøres status over de gennemførte aktiviteter, sammenlignet med det planlagte niveau. Tiltag, der er udført, selv om de ikke er beskrevet i drifts- og plejeplanens anvisninger, er ligeledes inkluderet.

Aktivitetsgennemgangen efterfølges af en opsummering af de forhold, der af forskellige årsager endnu ikke er gennemført, og som mangler, for at drifts- og plejeplanens mål er opfyldt. Notatet munder ud i en systematisk opgørelse af aktiviteter, der skal gennemføres i den kommende 5-års periode.

3. EVALUERING AF AKTIVITETERNE I PLANPERIODEN

Glansbladet hæg med foryngelse umiddelbart til venstre for moderplanten.

Metodikken i det følgende er, at handlingsplanen for Holstebro Øvelsesplads fra den eksisterende drifts- og plejeplans planafsnit gennemgås i skemaform.

De respektive aktiviteter kategoriseres efter emnerne *militæranvendelse*, *naturbeskyttelse* og *publikumshen-syn*, og der gives en kort beskrivelse af de planlagte aktiviteter. Navneangivelserne svarer til dem, der er anvendt i drifts- og plejeplanen med tilhørende kort. Terræ-

net er inddelt i afdelinger og derunder i litra, og tallene i aktivitetsbeskrivelsen, f.eks. 5a, henviser til disse. For hver aktivitet er der i højre kolonne en kort beskrivelse af status for gennemførelsen af aktiviteten samt en konklusion fremhævet med **fed**. Drifts- og plejeplanen angiver en prioritering af indsatsen i forskellige faser af planperioden. Dette er ikke vægtet i evalueringen, idet der ses på den samlede indsats i planperioden.

3.1 Militæranvendelse

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i de militære sikkerheds- og uddannelsesmæssige behov, og retningslinjerne for den øvelsesmæssige indretning af terrænet.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af lysåbent område	Afdeling 5: Pansermålsbanen øst for Vestre Plantage friholdes for opvækst.	Gennemført. Derudover udføres der en løbende indsats.
Etablering af ammunitionsdepot	Afdeling 5: I afdelingens sydøstlige hjørne er der projekteret et kommende ammunitionsdepot.	Ikke gennemført.
Sikring af afvanding	Afdeling 6: Etablering af nord-syd gående grøft langs østkanten af øvelsesterræn til afvanding af landbrugsarealer mod øst. (Erstatning for ødelagte drænrør i øvelsesterrænet). Udløb i grøft, der står i forbindelse med Pilkrose Bæk systemet.	Ikke gennemført.
Fjernelse af nato-pigtråd	Afdeling 6: Der ryddes op i nato-pigtråd m.v. øst for minibanen.	Gennemført.
Afklaring af ejerskab af hegn	Afdeling 6: Afklaring af ansvar for hegn til nabo mod øst.	Ikke gennemført.
Rydning af opvækst og levende hegn	Afdeling 6: Rydning af opvækst (bl.a. rynket rose) og øvrig terrænpleje af arealet øst for minibanen. Det øst-vestgående nålehegn midt i afdelingen ryddes.	Delvist gennemført. Stadig forekomst af rynket rose. Gennemført.
Etablering af faciliteter	Afdeling 7: Der etableres et nærkamphus i tilknytning til bygningerne på Harrestrup.	Ikke gennemført.
Etablering af levende hegn	Afdeling 9: Langs sydsiden af vejen mellem Åbro og Harrestrup på afdelingens strækning etableres et nyt levende løvhegn af øvelsesmæssige grunde.	Ikke gennemført.
Etablering af faciliteter	Afdeling 9: Der etableres to nye brooverkørsler: – Over Gryde Å mellem Plantage 42 og Lynghøje – Over Hestbjerg Bæk lige vest for, hvor denne strømmer ind i Gryde Å.	Ikke gennemført.
	Afdeling 12: Etablering af flislager i det sydvestlige hjørne.	Gennemført.
Pleje af slette	Afdeling 13 (Bovtrup Sø området): 13 ha slette slås én gang. Fjernelse af materiale.	Gennemført. Området fremstår åbent med en kort velplejet vegetation.
	Afdeling 14 (Mortérområdet): Rydning af 4 ha gyvelkrat mod sydvest. Fjernelse af materiale.	Gennemført. Området fremstår åbent med kort vegetation.

3.2 Naturbeskyttelse

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i pleje- og beskyttelse af terrænets naturværdier.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af hedearealer	Afdeling 1: Almindelig hedepleje én gang i planperioden (2003-2018), dvs. slåning af i alt 64 ha lynghede og fjernelse af materiale. Gyvelrydning af ca. 15 ha to gange i planperioden. Fjernelse af materiale.	Delvist gennemført. Fremstår som et åbent område med begyndende opvækst og med en aldrende lyng, blandet med græs og gyvel. Gennemført. 1. gang i 2007 og 2. gang primo 2012. Materialet er ikke fjernet.
	Afdeling 2: Pilkmosen er stærkt tilgroet, og der er behov for en omfattende førstegangspleje. Almindelig hedepleje én gang i planperioden. Herunder rydning af hede under tilgroning i bjerg-fyr, gyvel og især birkekrat som førstegangspleje. I alt 117 ha. Fjernelse af materiale. Heden syd for Duelund er ved at springe i birkekrat og ryddes og holdes åben af hensyn til hedemoseflora og -fauna. På skrænterne øst og vest for ådalen skal foretages løbende hedepleje i form af grenknusning af gyvel og fjernelse af opvækst af bjerg-fyr m.v.	Delvist gennemført. Pilkmosen vest for Ringvejen er under tilgroning. Særligt den nordlige del, er præget af større træer og buske (bjerg-fyr, tjørn m.m.). Mellem Pilkrose Dæmning og Pilkrose Bro er hedelandskabet mere åbent, men præget af høj gammel lyng, græs og opvækst af birk, gran og nål. Delvist gennemført. I 2010 er området førstegangsplejet med opsamling i de centrale dele syd for Duelund, mens områderne sydvest herfor fremstår med gammel lyng og begyndende opvækst. Der er gennemført partielle afbrændinger primo 2012. Delvist gennemført. Hedearealerne mod vest (bakkerne mellem Hestbjergvej og Pilkrose Bæk) fremstår åbne med halvgammel til gammel lyng med begyndende opvækst af især bjerg-fyr og mod syd især gyvel.
	Afdeling 3: Slåning af gyvel på hedebacker mellem Pilkrose Bæk og Hestbjergvejen - mellem Sdr. Bro og Simons Bro (grenknuser og opsamling). I alt 5 ha. Udføres 2 gange i løbet af planperioden.	Gennemført. Der er slået og fjernet gyvel i 2007-2009. Slået igen primo 2012. NB: Hedearealerne har ikke været plejet. De fremstår med gammel lyng, områder præget af græs og begyndende opvækst af især bjerg-fyr. Der er gennemført partielle afbrændinger primo 2012.
	Afdeling 4: Almindelig hedepleje (slåning) én gang i planperioden på de i alt 19 ha lynghede i afdelingens nordlige og vestlige hjørner, der er under kraftig tilgroning med nåletræer. Fjernelse af materiale.	Gennemført. I afdelingens nordvestlige område (langs med Ringvejen) samt på arealet i områdets nordøstlige del er der foretaget en førstegangspleje samt hedepleje i 2010/2011 med slåning/knusning og opsamling.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af overdrev	Afdeling 1: Overdrevsarealet i de sydlige to tredjedele, specielt i St. Tammestrup området, plejes i form af udtynding af tjørn og gyvel for at hindre, at området gror til i tæt krat.	Delvist gennemført. Især området omkring St. Tammestrup fremstår åbent med en kort vegetation. NB: På grundkortet er overdrev omfattede af hede-signaturen.
	Afdeling 5: Hovedparten af afdeling 5 består af hede under stærk tilgroning. Der er udtalt behov for førstegangspleje i form af slåning og rydning. Der skal plejes ved at rydde for birke-, pile- og bjerg-fyr-krat. Herved bevares mosefloraen og -faunaen.	Ikke gennemført. Området er præget af pilekrat, bjerg-fyr- og birkebevoksninger m.m.
	Behov for kraftig førstegangspleje af Pilkmosen, inklusiv opsamling af materiale. I alt ca. 13 ha under tilgroning (birkeopvækst).	Gennemført 2010/2011. Området fremstår åbent med gammel lyng, græs og kun lidt opvækst af birk.
	Førstegangspleje i form af fjernelse af bjerg-fyr fra hede-strækning i det sydvestlige hjørne.	Ikke gennemført. Hedearealet centralt i afdelingen ned mod bilfast spor består af gammel lyng med begyndende tilgroning.
	Almindelig hedepleje i form af slåning 2 gange i planperioden på øvrige vestlige og østlige areal, ca. 30 ha. Fjernelse af materiale.	Delvist gennemført. Hedearealet vest for Betonvejen fremstår åbent og velplejet. Birkeopvækst m.m. dominerer dog mod syd.
	Terrænet umiddelbart syd for Vestre Plantage får lov at ligge uden pleje. I alt ca. 43 ha.	OK.
	Afdeling 6: Rydning af ca. 13 ha slette og hede i den sydøstlige del for kratopvækst (hovedsagelig tjørn). Fjernelse af materiale.	Delvist gennemført. Hedeområderne omkring Hededalvej er førstegangsplejet i 2007 og fremstår åbne.
	Efterfølgende pleje i form af slåning 2 gange i planperioden sammen med de øvrige hedearealer. I alt ca. 35 ha. Der efterlades spredte grupper af krat.	Delvist gennemført. Hedeområdet længst mod sydøst er delvist førstegangsplejet men præget af opvækst i sin afgrænsning mod sydøst, hvor skovbrynet rykker ind. Det store sletteområde mod nordøst i afdelingen fremstår åbent og velplejet efter indgreb i 2007/2008.
	Afdeling 8: Hedepleje af ca. 12 ha syd og vest for Plantage 42 (rydning for bjerg-fyr, efterfølgende slåning af lyng og fjernelse af materiale).	Delvist gennemført. Lyngvegetationen er delvist knust (2007/2008) syd for Plantage 42. Området fremstår åbent og med ny/kort lyng og græs. Hedeområdet nord og vest for plantagen fremstår med sparsom opvækst og som en græsdomineret lyngbevoksning, men er ikke ryddet. Det indgår i den nye plan. Meget slitage.

Fortsættes...

Udtjente hvidgranshegn er fældet og klar til flisning.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af overdrev	Afdeling 9: Heden med håndgranat-banen førstegangs-plejes især med henblik på rydning af bjerg-fyr.	Delvist gennemført 2011. Der mangler dog hedepleje, da lyngen fremstår gammel med græs og begyndende opvækst.
	Heden på østsiden af Gryde Å er moderat tilgroet af bjerg-fyr og gråpil. Hedepleje i form af rydning af opvækst samt lyngklipning (ca. 41 ha). 1 gang i planperioden. Fjernelse af materiale.	Ikke gennemført. Fremstår med massiv opvækst af træer/buske og med en gammel, men kraftig lyngvegetation. Der er gennemført partielle afbrændinger primo 2012.
	Afdeling 10 (Lynghøje): Almindelig hedepleje 1 gang i planperioden af ca. 53 ha (slåning og opsamling af materiale).	Delvist gennemført. I det nordøstlige afsnit er der nyligt gennemført en slåning/pleje, og området fremstår åbent, præget af græsvækst og med spredt lyngvegetation. Generelt er resten af området fortsat præget af op/genvækst af gyvel, røn, nåletræ m.m. Der er aldrende lyng, og området er lokalt slidt af øvelsesaktiviteter. Der er gennemført partielle afbrændinger primo 2012.
	Rydning af træ- og kratopvækst og retablering af hedeareal (ca. 1,5 ha) i skoven i det sydvestlige hjørne (hedelysning).	Ikke gennemført.
	Afdeling 11: På hedearealet nord for Hestbjerg Hus ryddes spredte gyvel, bjerg-fyr og tjørn. Det eksisterende, gamle hvidgranshegn mellem markerne udskiftes med et løvhegn, som rækkes helt ud til krattene nord og syd for, for at skærme de 2 nyanlagte okkersøer af for publikum.	Delvist gennemført. – Førstegangspleje er foretaget øst for centrale hegn. – Det gamle hvidgranshegn er stadig til stede i den nordlige halvdel. – Nyt løvhegn i den sydlige del er veletableret (4-5 m højt). – Hedearealet vest om løvhegnet er under kraftig tilgroning (pil, røn, birk, m.m.).
	Hedearealet i den centrale del af afdelingen er under tilgroning (gyvel, bjerg-fyr og tjørn) og underkastes førstegangspleje. I alt 28 ha, inklusive de 6 ha nord for hundetræningsbanen ved den vestlige kant af terrænet, som er under tilgroning. Fjernelse af materiale.	Gennemført. De centrale dele af afdelingen fremstår åbne efter en nylig førstegangspleje (2010). Området er nu præget af græs og begyndende genvækst. Sletteområdet mod vest i den centrale del af afdelingen er fortsat præget af gyvel, sitka-gran/bjerg-fyr og gammel lyng.
	Fire gamle, udtjente nålehegn fjernes med henblik på at skabe et sammenhængende hedeareal.	Gennemført.
	Afdeling 12: Almindelig hedepleje ved slåning og opsamling af lyng. 1 gang i planperioden. Ca. 30 ha.	Gennemført. Lyng m.v. knust uden opsamling i 2007. I 2010 er der gennemført en fjernelse af begyndende tilgroning med løv- og nåletræer samt gyvel.
	Afdeling 13 (Stenvad Hede): Friholdt for øvelsesaktiviteter. Hede/lyngpleje på Stenvad Hede to gange i planperioden (28 ha). Fjernelse af materiale.	Gennemført. Enkelte spor efter kørsel og graveaktivitet. Fremstår åbent og delvist velplejet. Hedearealerne er slået i striber i 2008, og enkelte striber kan fortsat erkendes.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Vådområder	Afdeling 1 (Ny Tammestrup Sø): Fjerne pilebuske, som står helt ned til vandkanten på syd-, vest- og delvist nordsiden. De ryddes af hensyn til lys og bredvegetation af moseplanter.	Delvist gennemført. Nærområdet til søen er præget af opvækst, både nær bredden (pil), samt af den birke-/nåletræsbevoksning, der omkranser søen. Søen er kun åben for lysindfald fra øst.
	Efterfølgende løbende oprydning hvert 5. år	Ikke gennemført.
	Afdeling 2: Der etableres et nyt vådområde i pilekrattet syd for Kjærskovs Plantage. Opdæmning/etablering af stem ved bækduløb i Pilkmose Bæk og rydning af krat (ca. 1,5 ha) til det nye vådområde. Fjernelse af materiale.	Ikke gennemført.
	Afdeling 3: Det er besluttet permanent at friholde en del af Gryde Ådal for pilebuske. Derfor skal der fortløbende fjernes pilebuske i Gryde Ådal mellem Simons Bro og Åbro og langs Pilkmose Bæk mellem Simons Bro og Sønder Bro.	Ikke gennemført. Ådalen er fortsat præget af pilevækst. Der er ikke gennemført rydning af pilebuske, og flere steder er det problematisk, eftersom det er ved at udvikle sig til sammenhængende krat. Et par områder er elle-sumpe/krat. Det er oplagt at indføre afgræsning på arealet.
	Rydning af eksisterende og løbende fjernelse af nyt pilekrat langs Pilkmose Bæk og Gryde Å (ca. 1 ha pr. 10 år).	Ikke gennemført.
	Afdeling 5: Det store, tilgroede, fugtige hede- og moseområde syd for Vestre Plantage ryddes ikke, idet det besluttet, af naturplejemæssige grunde, at den naturlige udvikling får lov at fortsætte. Herved skabes en anderledes naturtype.	OK.
	Etablering af tre nye, lavvandede søer på hver ca. 0,5 ha, i alt ca. 1,5 ha, i området sydsydvest for Vestre Plantage.	Ikke gennemført.
	Afdeling 8: I nordlige del af afdelingen skabes en sø ved rydning af krat og opstemning af grøft ud mod Gryde Ådalen. Udbedring af vådområde/mosestrøg. Omfatter etablering af stem, uddybning af eksisterende lavning (ca. 0,5 ha) og rydning af krat i hele arealet (ca. 1,2 ha). Fjernelse af materiale.	Ikke gennemført. Omfattende øvelsesaktiviteter i området, bl.a. kørsel med bæltet. Ikke entydigt, om der er etableret opstemning. Bør følges op med afmærkning mod kørselsaktiviteter.
	Afdeling 13 (Bovtrup Sø): Søens omgivelser plejes som mose, overdrev og hede. Gyvelkrattet omkring den sydvestlige del af Bovtrup Sø fjernes. Fjernelse af materiale.	Delvist gennemført. Søområdet fremstår åbent og velplejet, og gyvel er skåret og fjernet. Der er dog opvækst af birk og pil langs søbredden, der bør skæres ned og fjernes. Øerne i søen er præget af pilekrat med birk og tjørn, og en uddykning bør foretages.
	Afdeling 14, to vandhuller: Det nordlige af de to vandhuller plejes ved at færdiggøre rydningen af fældede træer, og vandhullet fritlægges. Fjernelse af materiale.	Ikke gennemført. Det nordligste vandhul er domineret af både løvkrat og nål. Massiv opvækst og stort behov for en plejeindsats. Det sydligste er kun åbent mod nord og ellers delvist lukket af større trævækst og buske.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Grøfter og åløb	Gryde Å: Oprensning på en kort strækning mellem Sognstrupvej og Skodhøj Dæmning. (Behovet for denne opgave afklares med Holstebro Kommune, som hidtil har udført opgaven).	Gennemført. Strækningen er senest oprenset i september/oktober 2012 og vil blive det igen i samme periode i 2013. Holstebro Kommune ønsker at vedligeholde den pågældende vandløbsstrækning mod betaling for at opnå en ensartet vedligeholdelse af kommunens vandløb. Det drejer sig om ca. 1 km vandløb med afvandingsinteresser, grundet landbrugsarealer på den ene side.
	Pilkose Bæk: Oprensning af bækken (ca. 7 km) ca. hvert 5. år.	Gennemført. Pilkose Bæk er senest oprenset i 2008. Kommunen tilser bækken hvert år og oprenser efter behov. Der er dog ikke afvandingsmæssige krav, da bækken løber frit i terræn, og den henligger stort set som naturvandløb..
Levende hegn og beplantning	Afdeling 1: Der lukkes for bæltekørsel i den gamle tomt fra St. Tamstrup for at skåne de store træer.	OK.
	Afdeling 1: Skræntområdet "Simons Brink" skal holdes yderligere åbent for at bevare lyngen og synliggøre de markante skrænter ned til åen. Der er mange bæltespor, og der er slidt dybe sporslugter ind i skrænten. Området er truet på sigt, hvis det fortsætter. Der må ikke etableres nye bæltespor, og kørslen bør styres og begrænses.	Ikke gennemført.
	Afdeling 1: Levende nåletræshegn mod nordkanten af terræn. Rydning og flisning i alt 1,3 ha.	Gennemført.
	Vedligeholdelse af løvhegn langs den nordlig og vestlige kant af øvelsesterrænet. I alt ca. 8 ha.	Ikke gennemført.
	Afdeling 2: De mange hulveje i skrænten ved Grushøj truer skrænten på sigt. Kun enkelte spor bør bibeholdes, hvis der er behov for dem. Resten sløjfes, og skrænten retableres.	Ikke gennemført.
	Afdeling 5: Det gamle nålehegn langs det øst-vestgående bæltespor i afdelingens sydkant ryddes.	Gennemført.
	Fjernelse af ca. 6 gamle nålehegn (stormfald og ælde). Ca. 1100 m.	Gennemført.
	Afdeling 6: Fjernelse af øst-vest gående hegn (hvidgran, ca. 400 m).	Gennemført.
	Afdeling 7: I afdelingens sydvestlige hjørne forlænges det nye, levende hegn mod nord, på østsiden af det gamle nålehegn. Forlængelse af den vestlige gren af det nyetablerede, brede løvhegn, mod nord langs gamle nålehegn. I alt ca. 300 m.	Gennemført. Der er etableret nyt løvhegn. Det eksisterende er forbedret ved, at egetræerne nu er beskyttet med planterør. Nålehegnet er fjernet.

Fortsættes...

Planlagte aktiviteter	Aktivetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Levende hegn og beplantning	Afdeling 10: Fjernelse af gamle nord-sydgående hegn (hvidgran) i den nordlige del. I alt 10 stk. levende hegn på ca. 1.000m.	Gennemført. De planlagte hvidgranshegn er fjernet, samt ét langs med Vestvejen.
	Nyt nord-sydgående løvhegn etableres fra Åhusvej og 300 m mod syd.	Ikke gennemført.
	Etablering af nyt levende hegn (blandet nål og løv) langs den vestlige kant af øvelsesterrænet ved Lynghøje, ca. 300 m.	Ikke gennemført.
	Afdeling 11: Gamle hvid-granshegn fjernes. Ca. 1.200 m.	Gennemført.
	Langs Sognstrupvej ved Hvidegård fjernes 3 stk. gamle, levende hegn.	Gennemført.
	Etablering af nyt, levende hegn ved Hestbjerg Hus tværs gennem heden, i alt 250 m.	Ikke gennemført.
	Rydning af selvsåede bjerg-fyr i den vestlige del af Bovtrup Ege (enebærbuske i skoven bevarer).	Ikke gennemført.
	Afdeling 12: Det gamle levende hegn af nåletræer nordvest for Skodhøj Dæmning fjernes som følge af, at der er plantet et nyt løvhegn.	Ikke gennemført.
	Afdeling 14: To nord-sydgående hegn mellem Korporalens Høj og Bovtrup fjernes.	Gennemført.
	Nyt hegn etableres fra den vestlige kant af plantage ved Korporalens Høj og 200 m mod nord.	Ikke gennemført.
Invasive arter	Afdeling 6: Planter af kæmpe-bjørneklo og kæmpe-pileurt/japansk pileurt ved Vorager bekæmpes. Rynket rose fjernes ved minibanen.	Delvist gennemført. Kæmpe-bjørneklo bekæmpes løbende. Kæmpe-pileurt/japansk pileurt er der ingen indsats imod. Især kæmpe-pileurt/japansk pileurt er stadig synlig i spredte mindre forekomster. Der findes stadig rynket rose ved minibanen.
Fortidsminder	Afdeling 1: Vedligeholdelse af 6 gravhøje. Pæle oprettes, og buskvegetation fjernes.	OK. Vedligeholdelsen af fortidsminder er del af en tre-årig turnus, som dog ikke er nøjere planlagt. Den sker løbende efter behov.
	Afdeling 2: Vedligeholdelse af 1 stk. gravhøj. Pæle oprettes og vegetation fjernes.	OK. Vedligeholdelsen af fortidsminder er del af en tre-årig turnus, som dog ikke er nøjere planlagt. Den sker løbende efter behov.
	Afdeling 3: Vedligeholdelse af 7 gravhøje. Pæle oprettes. Fjernelse af rynket rose bevoksninger på de 3 østlige gravhøje i gravhøjkomplekset Kæmpehøje.	OK. Stadig forekomst af rynket rose og enkelte buske. Vedligeholdelsen af fortidsminder er del af en tre-årig turnus, som dog ikke er nøjere planlagt. Den sker løbende efter behov.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Fortidsminder	Afdeling 4: Vedligeholdelse af de 3 gravhøje. Sikres mod kørsel. Pæle oprettes og vegetation fjernes.	OK. Vedligeholdelsen af fortidsminder er del af en tre-årig turnus, som dog ikke er nøjere planlagt. Den sker løbende efter behov.
	Afdeling 6: Begrænsning af slid omkring gravhøjene ved Hjerterishøj. Vedligeholdelse af de 3 gravhøje. Pæle oprettes og busk/trævegetation fjernes.	OK. Vedligeholdelsen af fortidsminder er del af en tre-årig turnus, som dog ikke er nøjere planlagt. Den sker løbende efter behov.
	Afdeling 8: Vedligeholdelse af 3 gravhøje i den østlige ende af Plan- tage 42. Pæle oprettes og vegetation fjernes (især rydning af pile- og bjerg-fyr samt granbuske fra sydlige gravhøj). Gravhøje sikres bedre mod bæltekørsel.	OK. Vedligeholdelsen af fortidsminder er del af en tre-årig turnus, som dog ikke er nøjere planlagt. Den sker løbende efter behov.
	Afdeling 10: Vedligeholdelse af 3 gravhøje på Lynghøje. Pæle oprettes og vegetation fjernes.	OK. Vedligeholdelsen af fortidsminder er del af en tre-årig turnus, som dog ikke er nøjere planlagt. Den sker løbende efter behov.

Fortidsminderne Kæmpehøje er tydeligt afmærket med pæle.

Skiltning af fredskovsarealer ved Bovtrup Ege.

3.3 Publikumshensyn

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i hensynet til offentlighedens adgang til terrænet.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Åbningstider, hvis der ikke foregår militære aktiviteter	Normalt åbent fra 18:00 og frem til solnedgang. Lørdag samt søn- og helligdage fra 08:00 til solnedgang.	OK. Åbningstiderne fremgår af Jyske Dragonregiments hjemmeside på www.forsvaret.dk
Adgangsmuligheder til terrænet	Der skal være en oversigt på internettet med oplysninger over øvelsesaktiviteter.	OK. Man kan finde kort, ordensreglement og aktivitetsoversigter på www.forsvaret.dk
	Etablering af ridesti.	Gennemført. Der er etableret et stisystem på terrænet for ryttere. Ruterne fremgår af kort, der kan findes på www.forsvaret.dk

3.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger

Der er gennemført en række aktiviteter udover dét, der er beskrevet i drifts- og plejeplanen. Forsvarets drifts- og plejeplaner løber over 15 år, hvilket i forhold til visse driftsaktiviteter er relativt langsigtet. Derfor vil der ofte i løbet af planperioden opstå ideer og forslag til hensigts-

mæssige projekter, som ligger uden for planens konkrete virkemidler, men som støtter planens langsigtede mål. Følgende er en gennemgang af de vigtigste tiltag, der er gennemført uden at være beskrevet i planen.

Aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Status
Militæranvendelse/ Naturbeskyttelse Nye læhegn	Afdeling 7: Nyt løvhegn i forlængelse af det eksisterende, i retning mod syd.	Gennemført.
	Afdeling 10: Langs Vestvejen – nyt løvhegn.	Gennemført.
	Afdeling 11: Bovtrup Ege – nyt løvhegn mod syd langs vejen.	Gennemført.
	Afdeling 12: Skodhøj Dæmning og ud mod øst – nyt løvhegn.	Gennemført.
	Afdeling 14: Nyt løvhegn mod sydkant af terrænet.	Gennemført.

4. OPSUMMERING AF STATUS FOR AKTIVITETERNE

Ovenstående aktivitetsgennemgang har afdækket, hvorvidt de planlagte aktiviteter på Holstebro Øvelsesplads er gennemført. Endvidere er der identificeret en række problemstillinger, som skal håndteres i de kommende år, for at Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste opfylder drifts- og plejeplanens målsætninger. Disse problemstillinger er kort præsenteret i det følgende med en overordnet evaluering af, i hvor høj grad planen er gennemført.

Det vurderes at de overordnede retningslinjer beskrevet i drifts- og plejeplanen for Holstebro Øvelsesplads er fulgt. Terrænet opfylder fortsat forsvarets behov for øvelsesfaciliteter, og brugen sker under hensyn til de naturmæssige og landskabelige værdier i området. Dog

ses der slitage som følge af øvelsesmæssig brug, og der er visse plejetiltag, som fortsat mangler gennemførelse, herunder bekæmpelse af invasive arter.

4.1 Militæranvendelse

I planen er der beskrevet to kampvognsoverkørsler af Gryde Å og Hestbjerg Bæk. De er ikke etableret, og det skal klarlægges, om det stadig er et øvelsesmæssigt behov. Det samme gælder det planlagte nærkampus ved Harrestrup og et projekteret depot. Der er ikke etableret grøfter og levende hegn, og det fremadrettede formål og behov bør afklares.

Der er gennemført en række rydninger med henblik på pleje af lysåbne arealer, og der generelt ryddet op efter øvelsesbrug.

Fugtig hede med blåtop og spredt opvækst af glansbladet hæg i forgrunden.

4.2 Naturbeskyttelse

Holstebro Øvelsesterræn er primært et hedelandskab og dermed et kulturprodukt, der kræver en vedvarende påvirkning. Terrænet er intensivt benyttet, lokalt med synlig slitage efter øvelsesaktiviteter, men det er alligevel nødvendigt med en fokuseret naturpleje for at vedligeholde den åbne naturtype. Naturplejetiltag gennemgås emnevis nedenfor.

Pleje af hedearealer

Hedeplejen er overordnet set helt eller delvist gennemført i forhold til planen. Der er primo 2012 foretaget en afbrænding af store lynghedepartier, hvilket var et tiltrængt indgreb, eftersom hedeområderne var under påvirkning af aldrende lyng, græsser (bl.a. blåtop) m.m. Det er nødvendigt med en plan for fremtidig pleje/påvirkning, således at hedeplejen sker løbende på forskellige arealer, og der sikres en mosaik af lyngvegetation i forskellige aldre spredt ud over området.

De tiltag, der i mindre grad er gennemført, er rydning af vedplanter som bjerg-fyr, pil og birk. Der er derfor behov

for rydning af flere områder, som er vokset til med buske og træer. Det drejer sig om begrænsede arealstørrelser og primært kantarealer til de større hedeblader. Der er sket en rydning af gyvelopvækst flere steder, som skal følges op med slåninger af genvækst (ér sket primo 2012).

Pleje af vådområder

Der er et stort efterslæb med plejen af vådområderne på terrænet, eftersom der ikke er fulgt op på de planlagte tiltag beskrevet i drifts- og plejeplanen. Der er både eksisterende områder, som skal renoveres, og nye områder, som skal etableres. Det er vigtigt, at der sker en indsats, da det er sparsomt med vådområder i hedelandskabet.

Terrænets ådale er i drifts- og plejeplanen udlagt til enten naturlig succession eller ønskes holdt åbne og fri for opvækst. Sidstnævnte er ikke udført og bør snarest gennemføres, da de ellers forsvinder som åben natur. Det anbefales at indføre afgræsning, da denne metode er oplagt til at holde ådalen lysåben.

Kørespor på Simons Brink.

Tilsyn og eventuel oprensning af Gryde Å og Pilkmose Bæk varetages årligt af Holstebro Kommune og er således senest udført i september/oktober 2012.

Levende hegn og beplantning

En række ældre levende hegn mangler at blive ryddet, og flere nye hegn mangler at blive etableret. Der er til gengæld etableret en række nye løvhegn, som ikke var del af drifts- og plejeplanen.

Kulturhistoriske interesser

Vedligeholdelsen af fortidsminder er del af en tre-årig turnus, som dog ikke er nøjere planlagt. Den sker løbende efter behov og er generelt tilfredsstillende gen-

nemført. Der er stadig forekomst af bl.a. rynket rose og andre buske enkelte steder, f.eks. ved Kæmpehøje.

Invasive arter

Der foregår en løbende overvågning og bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo. Kun enkelte individer er observeret på terrænet.

Der mangler en indsats mod japansk pileurt/kæmpepileurt. Der foregår ikke bekæmpelse af japansk pileurt/kæmpepileurt, og arten forekommer en række steder i afgrænsede populationer, bl.a. ved volde langs Ringvejen (Afd.4) nedenfor Kirkemøllebakken og i nordlige dele af Afd.6.

For rynket rose gælder samme forhold som for japansk

Gryde Å.

pileurt/kæmpe-pileurt, men denne er væsentligt mere udbredt på terrænet. Rynket rose ses bl.a. i sydligste løvhegn i Afd. 14, samt ved volde og enkelte gravhøje.

Diverse

I skræntområdet Simons Brink skal der foretages en delvis rydning af opvækst for at sikre lyngvegetationen og fremhæve de markante skrænter. Der bør også etableres en skiltning, der begrænser øvelseskørsel, så der ikke laves nye spor.

4.3 Publikumshensyn

Med hensyn til publikumshensyn vurderes det, at de planlagte tiltag, som primært omfatter oplysning om-

Den invasive art rynket rose på Kæmpehøje.

kring offentlighedens adgang til terrænet, er tilfredsstillende opfyldt. Der er opsat standere ved indgangene til terrænet, og man kan finde en række oplysninger på hjemmesiden www.forsvaret.dk

Der etableret en ridesti, som ligeledes er indtegnet på kort.

4.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger

De gennemførte tiltag ud over drifts- og plejeplanen består af plantning af en række nye læhegn af løvtræer på terrænet, som er til fordel både for den øvelsesmæssige aktivitet og for dyre- og plantelivet.

5. AKTIVITETSOVERSIGT FOR DE KOMMENDE 5 ÅR

I det følgende beskrives de aktiviteter, der skal gennemføres i de kommende 5 år på tabelform. De er inddelt efter driftsform, f.eks. rydning, og listet op efter identitetsnumre (id). Terrænet er inddelt i afdelinger og derunder i litra, og tallene i kolonnen *Afdeling og litra*, f.eks. 3b, henviser til disse. Der er benyttet en række forkortelser: Hede (HED), mose (MOS), krat (KRT), slette (SLE) samt sø (SØ), jævnfør kort i drifts- og plejeplan. Endvidere er der størrelser (ha) samt en tidsramme for gennemførelse af den pågældende aktivitet. Angivelserne kan tilsvarende findes på det medfølgende kortbilag (Aktivitetskort bilag 7.1). Der kan være dobbeltangivelse af områder i de følgende tabeller, da områder med første-

gangspleje f.eks. også vil indgå i løbende pleje/drift, og derfor også kan være omfattet af andre aktivitetstyper. Slåning og afbrænding kan både afløse og supplere hinanden.

Det bemærkes, at en række af de beskrevne aktiviteter kræver en myndighedsgodkendelse før de kan gennemføres.

5.1 Rydning

Som del af målsætningen for militæranvendelse og naturbeskyttelse skal der foretages rydning af vegetation på en række områder.

Fugtigt, artsrigt pilekrat.

Rydning: Målsætningen militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitätsbeskrivelse
1-1	Pilkmosens nordlige del, vest og øst for Ringvejen mellem Vestre Plantage og Betonvej. Skrænterne øst og vest for ådalen.	2, 5 (HED)	38	Snarest.	Førstegangspleje – hel/delvis rydning. Flere steder er under kraftig tilgroning af større træer og buske. Rydning af bjerg-fyr, gyvel og birke- og pilekrat m.m. samt fjernelse af materiale. Evt. efterlade enkelte markante træer, skov-fyr m.m.
1-2	Gryde Ådal, mellem Simons Bro og Åbro og langs Pilkmosen Bæk til Sønder Bro.	3b (MOS)	12,6	Snarest.	Førstegangspleje – hel/delvis rydning. Bevoksninger af pilekrat skal fjernes, og ellebevoksninger skal evt. begrænses. Der anbefales en opfølgende pleje med afgræsning for at holde opvækst nede.
1-3	Hedearealer øst for Betonvejen.	6 (HED)	10,3	Indenfor 5 år.	Delvis rydning. Syd for Hededal. Mindre områder der er under tilgroning langs yderkanter.
1-4	Hedearealer rundt om Plantage 42.	8 (HED)	21,5	Indenfor 5 år.	Delvis rydning. Området syd for Plantage 42 blev slået og knust i 2007/2008 og skal ryddes for opvækst af træer og buske.
1-5	Hedearealerne øst for Gryde Ådal.	9a (HED)	16,2	Snarest.	Førstegangspleje – hel/delvis rydning. Overgangen mellem ådal og lyngheden er under kraftig tilgroning og skal ryddes. Enkelte krat kan evt. blive tilbage.
1-6	Hedelysning i aldrende granplantage.	10a (HED)	1	Snarest.	Førstegangspleje – hel rydning. Helt overgroet hedelysning i granplantage. Skal ryddes og reetableres. Evt. knuses med opsamling.
1-7	Nordvest for Hestbjerg Hus, ned mod vandhuller.	11q (MOS)	2,6	Snarest.	Delvis rydning. Området er under tilgroning og kræver en opfølgende rydning. Specielt arealerne vest for løvhegn.
–	Nord for Hestbjerg Hus.	11a	0,1	GENNEMFØRT 2012.	Rydning af gammelt nålehegn. Resterne af et gammelt hvid-granshegn i forlængelse af løvhegn er ryddet.
–	Gryde Å, strækningen mellem Skodhøj Dæmning og Brohus/Carneiros Dæmning.	12b+a	0,5	GENNEMFØRT 2012.	Rydning af gammelt nålehegn. To gamle nålehegn/hvid-granshegn lang syd- og nordsiden af Gryde Å er ryddet.
1-8	Stenvad Hede.	13a (HED)	10,6		Hel- delvis rydning. Mod øst, ned mod/langs Gryde Å, er der udbredt opvækst af især pil, der trænger sig ind på hedearealet. Efterlad evt. enkelte markante krat.
1-9	Simons Brink.	1ag (KRT)	5,5	Snarest.	Delvis rydning. Skræntområdet skal holdes mere åbent, for at bevare lyngen, og synliggøre de markante skrænter ned til åen.
1-10	Fortidsminder.	1, 2, 3, 4, 6, 8, 10		1 gang pr. 5 år.	Delvis rydning. 26 stk. gravhøje holdes fri for opvækst.

5.2 Slåning

Slåning skal gennemføres på enkelte lokaliteter.

Slåning: Målsætningen militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
2-1	Hedearealer syd for Ny Tammestrup Sø og syd for Bovtrup Sø, overgroet med gyvel.	1, 3, 13, 14 (HED, SLE)	31,3	1 gang pr. 4-årige periode.	Slåning, af gyvel og opsamling af materiale. Genvækst af gyvel skal holdes nede.
2-2	Slettearealer over hele terrænet.	6, 11, 13, 14 (SLE)	100	Årligt.	Slåning, mindst hvert andet år. Der foretages en vurdering på den enkelte lokalitet, af hvorvidt der er behov for slåning hvert eller hvert andet år. Opsamling af materiale i afd. 11 og 14.

Afbrændt hede med genvækst af blåtop.

5.3 Hedepleje

Som del af hedeplejen, der er beskrevet i drifts- og plejeplanen, skal en række områder afbrændes, afskrælles, knuses og/eller slås, i kombination med opsamling af materiale.

Hedepleje: Målsætningen militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
3-1	Hedearealer vest for Hestbjergvej.	1 (HED)	18,2	Snarest.	Afbrænding. Eller slåning med opsamling af aldrende lyng. Især på de nordlige arealer af afdelingen findes der stadig en del (gammel) lyng.
3-2	Hedearealer mellem Hestbjergvej og Ringvejen.	2 (HED)	20,3	Snarest, indenfor 5 år.	Afbrænding. Eller slåning med opsamling. Store områder med aldrende lyng og udbredt opvækst.
3-3	Hedearealerne omkring Kæmpehøje.	3 (HED)	42,4	Indenfor 5 år. 1 gang hver 10. år.	Afskrælning. Der er udbredte bevoksninger med blåtop. Afbrænding (pletvist). Områder med dominans af græs og/eller aldrende lyng.
3-4	Hedearealer øst for Ringvejen og hedearealerne vest for Betonvejen.	5 (HED)	32,8	Snarest.	Afbrænding. Eller slåning med opsamling. Områder med aldrende lyng (og dominerende opvækst).
3-5	Hedearealer øst for Betonvejen.	6 (HED)	11,5	Snarest, og derefter 1 gang hver 10. år.	Afbrænding eller slåning. Og opsamling af græsdomineret hede. Hedearealer nord for Hededal har dominans af græs og kun begrænset forekomst af lyng.
3-6	Lynghøje.	10 (HED)	40,5	Snarest. Indenfor 5 år.	Afbrænding. Eller slåning med opsamling. Afskrælning. Arealerne er dominerede af græsser og kun med begrænset indhold af lyng. Kerneområder bør afskrælles for at sikre en genvækst af lyng. Delvist/sparsomt afbrændt i 2012.
3-7	Hedearealer nord for Bovtrup Ege.	11 (HED + SLE)	11,3	Snarest. Minimum 2 gange indenfor 5-års periode.	Afbrænding. Arealer med forekomst af lyng bør afbrændes og derefter holdes fri for opvækst. <i>eller</i> Slåning og opsamling. Arealerne er præget af græsvækst og opvækst af bl.a. gyvel og nål.
3-8	Hedearealer nord og syd for Skodhøj Dæmning.	12 (HED)	32	Snarest, indenfor 5 år.	Afbrænding. Eller slåning med opsamling. Arealerne er præget af græsvækst med begrænset indhold af lyng. Delvist knust uden opsamling i 2007.
3-9	Stenvad Hede.	13 (HED)	29,1 (ca. halv delen)	Snarest.	Knusning. Slåning med opsamling, evt. afbrænding. Den halvdel, der ikke er slået (2007/2008), er præget af aldrende lyng og begyndende opvækst af buske/træer, især mod øst ned mod ådalen.
3-10	Hedearealer rundt om Plantage 42.	8 (HED)	21,5	Snarest, indenfor 5 år. (Efter gennemførelse af rydning Id 1-4).	Afbrænding (pletvis). Eller slåning med opsamling. Nord for Plantage 42, udbredt græsdekke – ikke meget lyng.
3-11	Hedearealer øst for Grydeå.	9 (HED)	16,2	Snarest 1 gang hver 10 år.	Afskrælning. Udbredt forekomst af blåtop. Afbrænding (pletvis) Eller evt. slåning med opsamling).

5.4 Hydrologi

Som del af målsætningen i drifts- og plejeplanen vedrørende vådområder i området skal der foretages en række aktiviteter indenfor vandstandshævning samt udgravning og oprensning.

Hydrologi: Målsætningen militæranvendelse og naturbeskyttelse

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
4-1	Ny Tammestrup Sø.	1gk (SØ, KRT)	0,2	2014/2015.	Førstegangspleje, delvis rydning. Søbred ryddes for opvækst. Er meget lukket af opvækst i sit nærområde til vandhullet. Bedst, hvis opvækst i umiddelbar nærhed af vandkanter fjernes helt. Cirklen af større træer rundt om hullet er også et problem for lysindfald og bør ryddes.
4-2	Syd for Kjærskovs Plantage.	2g (KRT)	1,5	2014/2015.	Førstegangspleje, hel rydning. Udgravning, oprensning og vandstandshævning. Vådområdet skal nyetableres ved, at der fjernes krat (1-2 ha), skræbes noget af bunden, og der etableres et velfungerende stem ved udløbet mod Pikkemose Bæk.
4-3	Syd og sydvest for Vestre Plantage.	5a (HED)	1,7	2014/2015.	Førstegangspleje, etablering af 3 lavvandede søer. Syd for Vestre plantage skal etableres tre nye vandhuller.
4-4	Moseområde midt på terræn.	8p (MOS)	1	2014/2015.	Førstegangspleje, vådområde skal udvides. Vådområde skal etableres. Udgravning, rydning af krat (1,2 ha) og opstemning. Afmærkning mod kørselsaktiviteter (vigtig pga. megen øvelsesaktivitet).
4-5	Bovtrup Sø.	13h (SØ)	2,4	1 gang pr. 5 år. 1 gang pr 5-10 år.	Skæring/slåning af bredvegetation. Søkanternes opvækst af pil skal skæres ned. Delvis rydning. De to øer i søen er ved at være overgroet med pil og birk, og skal tyndes. Andehusene fjernes.
4-6	Morterbanen, 2 stk. gamle merglegrave.	14p (SØ)	0,06	2014/2015.	Førstegangspleje, delvis rydning m.m. De to vandhuller (gamle merglegrave, dybtliggende) er ved at forsvinde i opvækst af træer og buske. Evt. efterlade enkelte karaktertræer, skov-fyr. Stejle brinker jævnes ud, hvis det er muligt.

Mergelgrav ved Mortérbanen under tilgroning (Vandhuller i afdeling 14).

5.5 Beplantning

Der skal etableres en række levende hegn.

Beplantning: Målsætningen militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
5-1	Hele terrænet.	9, 10, 11, 14. Ej på kort.		I løbet af den 5 årige periode.	Levende hegn, der skal plantes: Afd. 9. Langs med Åbro dæmningen. Afd. 10. To hegn ud mod vest – nær Vestvejen. Afd. 11. Nord for Hestbjerg Hus. Afd. 14. Syd for Bovtrup sø.

5.6 Invasive arter

Der skal foretages en række aktiviteter i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Invasive arter: Målsætningen militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
6-1	Hele terrænet.	Ej på kort.		Snarest.	Rynket rose Bekæmpelse iværksættes. En afklaring af hvor indsatsen er mest påkrævet. F.eks. er der flere gravhøje med bevoksninger.
6-1	Hele terrænet.	Ej på kort.		Snarest.	Japansk pileurt/kæmpe-pileurt Bekæmpelse iværksættes. Udbredelsen er relativt begrænset.
6-1	Hele terrænet.	Ej på kort.		Snarest.	Kæmpe-bjørneklo. Bekæmpelse iværksættes.
6-2	Hele terrænet.	Bl.a. afd. 4 x og y.		Snarest.	Glansbladet hæg. Der er opstået en del problemer med opvækst af glansbladet hæg. Frøkilder skal fjernes – der skal en fokuseret indsats til. F.eks. fjerne aldrene individer på Stenvad Hede, Østsiden af Gryde Å i afd. 9, m.fl.

Den invasive art rynket rose er lokalt forekommende.

6. REFERENCER

Dokumenterne nedenfor er tilgængelige på www.forsvaret.dk

FBE (2000): Status og forslag til aktion for hedepleje på Holstebro Øvelsesplads. Tillæg til drifts- og plejeplanen vedr. hedepleje. Registreringer foretaget 4. november 2009 af Vagn Olesen, Pia Helmert og Ole Noe.

FBE (2011a): FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBST 610-6.

Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Jyske Dragonregiment (2003): Holstebro Øvelsesplads – Drifts- og Plejeplan 2003-2018.

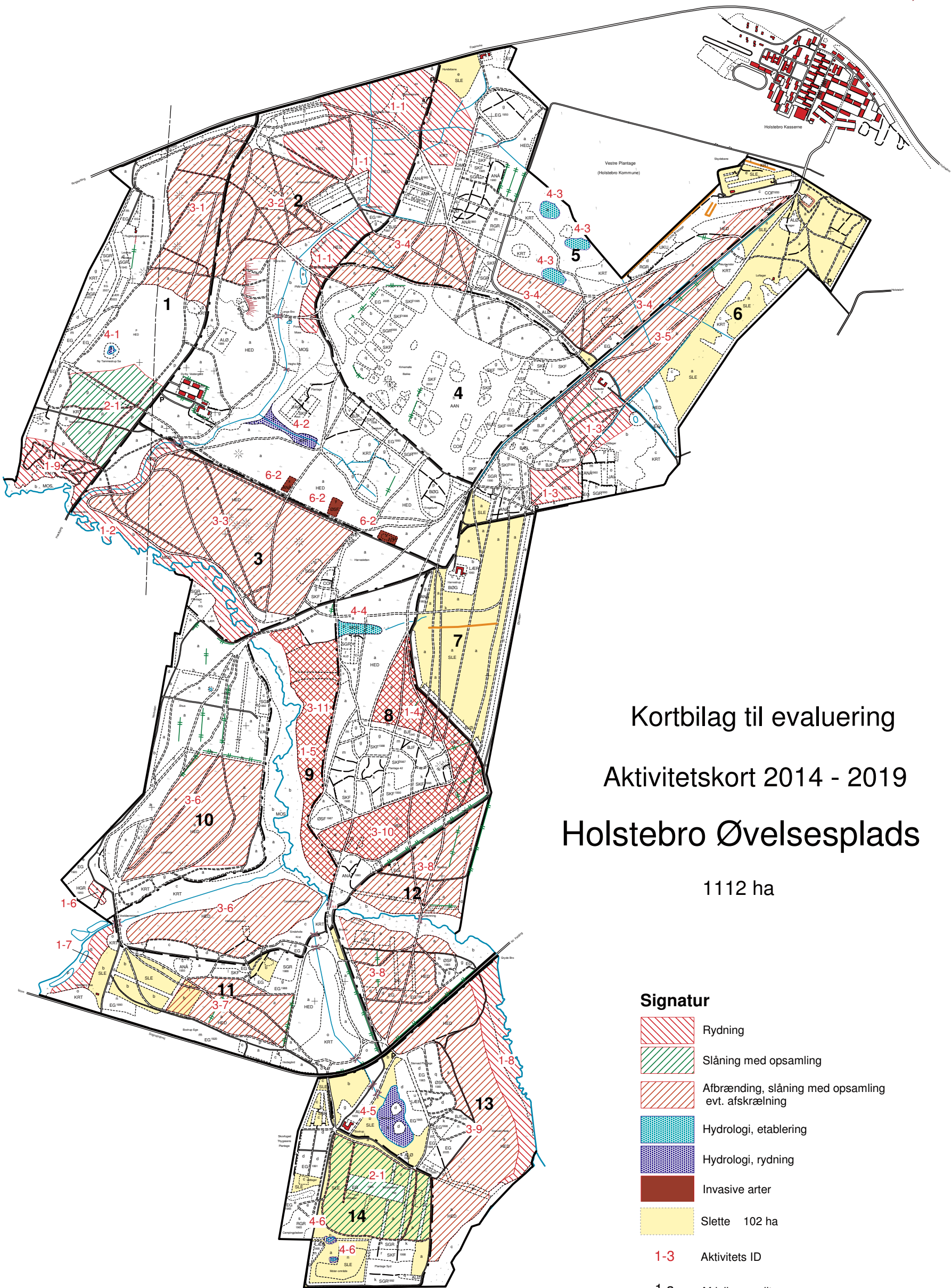
7. BILAG

7.1 Aktivitetskort

Kortbilag med oversigt over de planlagte aktiviteter for de kommende 5 år er ilagt bagerst.

Kortbilag til evaluering

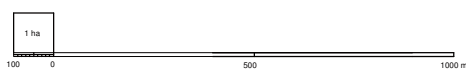
Aktivitetskort 2014 - 2019

Holstebro Øvelsesplads

1112 ha

Signatur

- Rydning
- Slåning med opsamling
- Afbrænding, slåning med opsamling
evt. afskrælning
- Hydrologi, etablering
- Hydrologi, rydning
- Invasive arter
- Slette 102 ha
- Aktivitets ID
- Afdelingsnr, litra

FORSVARETS BYGNINGS- OG ETABLISSEMENTSTJENESTE

Forsvar for naturen

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvaret 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvaret udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvaret en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarets naturforvaltning kan findes på www.forsvaret.dk.

